

۱۴۴۰۲۵۴

پس نامه ها و مقررات اجرایی رندان های فرانسه

ترجمه و تالیف:

دکتر محمدرضا گودرزی بروجردی

لیلا مقدادی

سرشناسه	گودرز بروجردي، محمدرضا، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	آیین نامه ها و مقررات اجرایی زندان های فرانسه/ ترجمه و تالیف محمدرضا گودرز بروجردي، لیلا مقصدی.
مشخصات نشر	تهران: راه قانون، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۳۴ ص.
شابک	۲۰۰۰۰۰ ۹-۹6759-9-978-600:
و بیت فهرست نویسی	فبا
موضوع	زندان -- قوانین و مقررات -- فرانسه
موضوع	Prisons -- Law and legislation -- France
موضوع	زندانها -- وضع حقوقی و قوانین -- فرانسه
موضوع	Prisoners -- Legal status, laws, etc. -- France
شناسه افزوده	مقصدی، لیلا، ۱۳۵۴ -
رده ی کنگره	۱۳۹۵ ۱۲۹/۹۹۱۰/۱۰۷۹۰۸۰
رده بندی دیسی	۳۴۴/۳۴۰۳۵
شماره کتابخانه ملی	۳۳۸۱۴۶۰

عنوان..... آیین نامه ها و مقررات اجرایی زندان های فرانسه

مؤلفین..... کتبا محمدرضا گودرز بروجردي - لیلامقصدی

انتشارات..... راه قانون

نوبت چاپ..... اول ۱۳۹۵

چاپ و صحافی..... عاج

شمارگان..... ۱۰۰ نسخه

شابک :..... ۹-۹6759-9-978-600

قیمت..... ۲۰۰۰۰ تومان

صفحه	فهرست مطالب
4	سرآغاز سخن
13	دادگاه‌های تحقیقات
28	دبیره‌های اجرا
32	دادگاه تحقیقات ابتدایی
34	مواد عمومی
38	تعلیق
40	پیگیری و نظارت اجتماع قضایی
43	کیفر ویژه سلب آزادی
49	کیفرهای محکومان قطعی
96	فرایند برنامه ریزی
99	شیوه اجرای کیفر
103	زندان‌های سلولی
113	اجرای مجازات
128	جایگزینی در خارج از موسسه
130	مجوز خروج

سر آغاز سخن:

از دویست سال زندانبانی در فرانسه تا یکصد سال زندانبانی در ایران^۱

با آنکه نهاد زندان از حیث تاریخی همزاد با تاریخ تمدن بشری است ولی تولد زندان با «روگرد کیفری» را باید زاییده‌ی مدرنیته دانست. در واقع زندان کیفری به مفهوم یک کیفر ناشی از تفکر انسان مدرن دو قرن اخیر بوده است. زیرا بشر مدرن کیفرهای پیش از مدرنیته را این‌گونه می‌داند و به جای آن به کیفر روحی سلب آزادی روی آورد. یعنی: هنر بشر مدرن آن بوده که سرکز ثقل سزادهی و مجازات را از جسم به روح آدمی^۲ منتقل نمود. حال آن که امروزه حتی رستم آن محل تردید است.

ریشه‌های این تفکر پس از وقوع انقلاب ۱۷۷۶ آمریکا و تأسیس نخستین حکومت جمهوری در دنیای مدرن بوجود آمد. تا آنجا که گفتند: محارفات^۳ های پیش از انقلاب

^۱ این نوشتار کم و بیش همسو با یکصدمین سال از رویداد تاریخی انقلاب مشروطه یعنی ورود بهرمنی^۴ به کشور و در پی آن قانونگذاری کیفری و زندانبانی و زندان سازی. به قلم می‌رود.

^۲ با این اوصاف قضاوت در مورد اتخاذ این کار بست از سوی بشر مدرن، بسیار دشوار است. زیرا کسی نمی‌تواند این ادعا را که کیفر روحی سلب آزادی امروز اساسی‌تر از کیفرهای دیروز است، مورد راست‌آزمایی قرار دهد.

فرزندان نامشروع حکومت‌های پادشاهی است و در حکومت جمهوری محلی از اعراب ندارد. « از این رو از فردای روز استقلال از انگلستان به منظور امنیت بخشی به جامعه‌ی نوپدید آمریکا یکسره به سراغ نظام سلب آزادی و نهاد زندان شتافتند و از آن روزگار نیز کیفری را در سطحی گسترده به بشر تحمیل نمودند.³ انقلاب فرانسه نیز با خود همین تفکر را بدنیال داشت، یعنی: پس از انقلاب 1789 فرانسویان نیز به یکباره مجازات‌های پیشین را وانهاده، یکسره به سوی کیفر سلب آزادی و نهاد زندان و در پی آن زندان‌سازی و زندانبانی می‌نهادند.⁴ البته در اروپای پیش از انقلاب فرانسه نظام زندانبانی با رویکرد کیفری ویز، از سوی کلیساها آغاز شده بود، چندانکه با تاسیس زندان - نوانخانه ی « سن میشل » در پاریس و پاپ کلمان یازدهم در سال 1703 به اوج خود رسید.

³ - راک، موریس نوروال و داوید جی روتمن، تاریخچه ی اکسفورد زندان، ترجمه ی محمد رضا بروجردی و دیگران، نشر میزان، چ نخست، 1384، ص 212

⁴ - همچنین راک، محمد رضا و بروجردی و لیلای مقدادی، تاریخ تحولات زندان، نشر میزان، چ نخست، 1383، ص 14.

الف-دویست سال زندانبانی در فرانسه^۱

اداره‌ی زندان‌های فرانسه به طور رسمی در پی وقوع انقلاب بزرگ ۱۷۸۹ و تدوین نخستین قانون نامه‌ی کیفری در ۱۷۹۱- که توسل به حبس را جایگزین بسیاری از کیفرها، متداول پیش از انقلاب می‌نمود - در سال ۱۷۹۵ به طور رسمی تأسیس شد. اصول برای کیفر حبس نیز با تدوین قانون نامه‌ی کیفری ۱۸۱۰ ناپلئون بناپارت، اندک اندک وارد اجراء اعمال قرار گرفت. در طی قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم اداره‌ی زندان‌های فرانسه وابسته به وزارت کشور بود، تا آنکه در سال ۱۹۱۱ با درخواست وزیر دادگستری این اداره از وزارت کشور منتزع و به وزارت دادگستری ملحق شد، این خود انقلابی در انسانی سازی شیوه‌های اجراء مندرجات بود.^۲ در سال ۱۹۴۵ و پس از پایان جنگ دوم جهانی، اصلاحاتی در ۱۴ اصل از جمله: اصل انسانی سازی اجرای کیفرها و توجه به کار برای زندانیان هم به عنوان یک حق و هم به عنوان یک تکلیف،

^۱ برای مطالعه‌ی بیشتر رک: برنار بولوک: کیفرشناسی، ترجمه‌ی دکتر علی حسین نجفی ابرندآباد، مجد، چهارم ۱۳۸۴، همچنین رک: ژان مارتینز، تاریخ حقوق کیفری در اروپا، ترجمه‌ی محمدرضا گودرزی روجرد، مجد نخست، ۱۳۸۲.

^۲ با این همه در طی دوران جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵-۱۹۳۹)، بازهم اداره‌ی زندان‌ها به وزارت کشور واگذار شد.

توسط پل امور^۱، وزیر دادگستری آن روزگار، به مرحله‌ی اجرا درآمد. افزون بر اینها در این کشور در سال ۱۹۵۹ نهاد قاضی اجرای مجازات‌ها و « تعلیق همراه با آزمون و مراقبت »^۲ وارد نظام کیفری گشت که برخی نویسندگان آنرا انقلابی دیگر در تاریخ کیفرشناسی فرانسویان به شمار می‌آورند.^۳ در سال ۱۹۸۱ کیفر مرگ لغو شد و در پی آن و در ۱۹۸۳ کیفر « کار عام المنفعه » و اصلاح قواعد مربوط به حقوق زندانیان در دستور کار قرار گرفت.^۴ سرانجام در سال ۱۹۹۵ به اختیارات نهاد « قاضی اجرای مجازات‌ها » افزوده شد و در این اواخر یعنی سال ۲۰۰۴ « دادگاههای اجرای

^۱ - P.Amor.

^۲ - Le sursis avec mise à l'épreuve.

^۳ - برنارد بولوک، کیفرشناسی، ص ۵۰ و پس از آن.

^۴ - به منظور مطالعه‌ی کیفرهای اجتماعی و کارهای عام المنفعه رک: محمد رضا محمودزاده، « اردو و لین مقدادی »، کیفرشناسی نوین، یا کیفرهای اجتماعی، مجد، چ نخست ۱۳۸۴ همچنین رک: دکتر محمد اوردی، جایگزین‌های حبس، نشر گمراش، ۱۳۸۲.

مجازات‌ها « نیز بصورتی چند مرحله‌ای (نخستین ، پژوهش و فرجام) وارد قوانین کیفری گشتند.¹

پ- یکصد سال زندانبانی در ایران

صراحت نظر از مزایای مدرنیته، یکی از زیان‌های خسارت‌بار آن برای جامعه‌ی ایرانی، تحمیل عذاب زندان بود چرا که از فردای روز انقلاب مشروطه، نوگرایان ایرانی به مجازات روحی سالب‌زادی، جای مجازات‌های سنتی روی آوردند. پیامد اجتناب‌ناپذیر این رویداد برای نظام عدالت کیفری ایران، زندان‌سازی و زندانبانی بود. تا آنجا که در سال 1293 گروهی از مستشاران سوئد که ای تأسیس زندان‌مرمی وارد ایران شده بودند، نخستین آیین‌نامه در امور زندان‌ها را تحت عنوان « نظام‌نامه‌ی محبس » تهیه و تدوین نمودند. پس از تصویب قانون مجازات عمومی در سال 1304 که به کارگیری کیفر سلب آزادی ویژگی بارز آن بود، نخستین آیین‌نامه نظامی در امور زندان‌ها در سال 1307 در 38 ماده و چند تبصره به تصویب علی‌اکبر داور وزیر وقت دادگستری،

¹ ژان بل، سره، دورنمای اروپایی زندان، ترجمه‌ی محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلیا مقدادی، مجد، چاپ نخست.

رسید. زیرا وی در پی آن بود که با تصویب آیین‌نامه ای در امور زندان‌ها جلوی خودسری‌های مأموران شهرداری را که در آن روزگار زندان به دست آنان اداره می‌شد و با امتثال امر از رضا شاه پهلوی، از هیچ جنایتی در زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها فروگذار نمی‌کردند، بگیرد. در سالیان بعدی دوران حکومت پهلوی باز هم آیین‌نامه‌های زندان‌ها دستخوش تفسیر و دگرگونی گردید.^۱

با وقوع انقلاب اسلامی در امور زندانبانی تحولی شگرف روی داد چرا که گردانندگان شورای انقلاب که خود از نه زندان رنج‌ها کشیده بودند، دیگر حاضر به اداره‌ی آن توسط شهرداری نبودند. پیامد این تفکر تصویب قانونی انقلابی موسوم به «قانون واگذاری اداره‌ی زندان‌ها به وزارت عدالت»^۲ در سال 58 بود.^۳ در اجرای این قانون، آیین‌نامه‌ی زندان‌ها باز هم در سال 61 دستخوش اصلاح و دگرگونی شد. در سال 64 قانونی بنیادین موسوم به «قانون تبدیل شورای سران زندان‌ها به سازمان زندانها و

۱ - برای مطالعه‌ی تحولات آیین‌نامه‌ای زندانها رک: محمد رضا گودرزی بروجردی، درآمدی بر آیین‌نامه نویسی در امور زندانها (مقدمه‌ی آغازین آیین‌نامه‌ی اجرای زندانها)، نشر رابع، چ نخست، 1384، ص 5 و پس از آن. ۲ - این قانون در 12 شهریور 58 به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید.

اقدامات تأمینی و تربیتی کشور» به تصویب رسید و در پی آن آیین‌نامه‌های اجرایی زندان‌ها یکبار دیگر در سال‌های 67، 68، 72، 80 و 81 و سرانجام در راستای سیاست‌های توسعه‌ی قضایی در سال 84 دستخوش اصلاح و دگرگونی گردید.

هدف از یادآوری تاریخچه‌ی دویست ساله زندان در فرانسه و یک صد ساله آن در ایران آن بود، به همراه با مرور رخدادها و تجارب تاریخی گذشته، در این زمینه خود را دریابیم و بدانیم هم‌اکنون در آندکی نزدیک نیز بی‌نیاز از اصلاح قوانین و مقررات زندانبانی و نظام اجرای مجرات نیستیم. به واقع یکی از اهداف ترجمه‌ی این مجموعه‌ی گسترده - که خود به مناسبت ارتقاء علمی از سوی یکی از کارشناسان مدرسه‌ی ملی علوم زندانبانی فرانسه در اختیار اینجانب قرار گرفت و برگرفته از 1- قانون عمومی اداره‌ی زندان‌ها، 2- آیین‌نامه‌های اجرایی قانون این دادرسی کیفری یا «Partie Règlementaire» در زمینه‌ی ساختار کلی این دادرسی کیفری و مصوبه‌های شورای دولتی یا «Partie Décrets» که در اجرای این قانون و قانون آیین دادرسی کیفری تهیه شده و هر دو به تصویب شورای دولتی رسیده‌اند و سرانجام

بخش احکام وزارتی یا « Partie Arrêtés » قانون آیین دادرسی کیفری است که از سوی وزارت دادگستری و به منظور ساماندهی اداره ی زندان ها، تهیه و ابلاغ شده است - از یک سو ایجاد زمینه برای بهره برداری از دستاوردهای مفید مطالعات حقوق کیفری و بومی سازی آن در تدوین و اصلاح مقررات داخلی است و از دیگر سو و همراه با ترجمه ی قانون مجازات فرانسه ، بهره گیری از آن به عنوان کتاب هایی مرجع بویژه در تهیه ی بیان نامه ها و رساله های کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاهی است ، که در پایان نیز واژه نامه ای تخصصی در زمینه ی کیفر شناسی ، حقوق اجرای مجازات ها و علوم زندانبانی بر آن افزوده شد است و بدین وسیله به جامعه ی حقوقدانان کشور و متصدیان و مجریان امور تقدیم گردید . اکنون که به لطف پروردگار این اثر مراحل پایانی خود را طی می کند ، لازم است مراتب سپاسگذاری خویش را از جناب آقای دکتر جمشیدی ، معاون محترم حقوقی و توسعه ی قضایی به خاطر مساعدت ها و تشویق های بی دریغشان در به ثمر نشستن این ترجمه ، سرکار خانم فدا ی همسر گرامی ام ، به خاطر همکاری مستمرشان در ترجمه و بازخوانی این اثر و سرکار خانم

احمدی و آقایان رجبی ، مسیبی و بویژه مرتضی رستمی به خاطر زحماتی که در

حروفچینی ، صفحه‌آرایی و بازخوانی متن آن متقبل شده‌اند، صمیمانه ابراز دارم.

دکتر محمدرضا گودرزی بروجردی